

İmkânsız bir anıt

Tamamlanmamış olmasıyla bir sınır yokluğuna, ana karakteri Ulrich'in niteliksizliğiyle de bir belirsizliğe -belirsiz bir uzama- işaret eden Musil'in **Niteliksiz Adam**'ı yüzyılın başından beri süregelen bir trajediye bir manifesto

DENİZ YAVUZ

Thomas Mann'ın Buddenbrooklar'ı çöküşün, Proust'un Kayıp Zamanın İzinde'si ise yaşanan zamana anlam bulma çabasının romanları olarak anılır. Tamamlanmamış bir metin olarak Musil'in **Niteliksiz Adam**'ı ise bu çabaların keşiştiği yerde yükselen bir anıt gibidir. Tamamlanmamış olmasıyla bir sınır yokluğuna, ana karakteri Ulrich'in niteliksizliğiyle de bir belirsizliğe -belirsiz bir uzama- işaret eden bu metin yüzyılın başından beri süregelen bir trajediye, bir 'insanlık durumu'na da daha en baştan meydan okuyan bir manifesto niteliği taşıyor. Bu meydan okumanın karşılık bularak yankılandığı yer ise tam olarak Avrupa'nın o dönemde içinde bulunduğu durumdur.

Yücenin yitirilişi

Niteliksiz Adam'in yazılabilmesine imkân sağlayan bu durum, Usher Evi'nin Çöküşü adlı öyküde Poe'nun "İnsan burada yüreğinde öyle bir soğuk, öylesine bir çöküş, bir hastalık -düşüncelerinde öyle telafisiz bir kasvet hissediyordu ki, hiçbir hayal gücü buna yüce bir nitelik kazandıramazdı." sözleriyle tarif ettiği durumla büyük benzerlik taşır. Buradaki yücenin kaynağı, Edmond Burke'ün tespitiyle "herhangi bir biçimde korkunç olan ya da korkunç nesnelere bağlantılı olan veya dehşete benzer bir etki yaratan her şey"dir ve Musil'in **Niteliksiz Adam**'ı yazmaya başladığı 1930 yılında büyük bir savaş geçirmiş ve ikincisine gebe olan dünyada dehşete benzer bir etki yaratabilecek bir şey neredeyse kalmamıştır. Onyedinci yüzyıldan beri kurulmakta olan ve Ulrich'in oturduğu bina üzerinden "binanın taşıyıcı kemerleri onyedinci yüzyıla aitti, park ve üst kat, onsekizinci yüzyılın saygın havasını taşıyordu, cephe ise ondokuzuncu yüzyılda yenilenmiş ve biraz bozulmuştu; yani bir bütün olarak yapı, tıpkı üst üste çekilmiş resimler gibi biraz bulanık-mış izlenimini uyandırıyor" sözleriyle muhayyilemizde bir yere oturan yapının tam ortasında tıpkı Usher Evi'ndeki gibi kocaman bir yarık bulunmaktadır ve "insanı onca uzun bir zaman boyunca evrenin merkezi kabul eden" dünya yerle bir olmak üzeredir.

İşte Musil, yıkılmak üzere olan bu yapıyla yola çıkar ve yapması gereken ilk iş de tüm iddialardan vazgeçmektir. Modernist edebiyat bir bakıma içerisinde bu vazgeçiş zaten taşır. Bu vazgeçiş metinde daha en başta göze çarpar. Birinci bölümün başlığı "Ki, İlginç Ama, Buradan Bir Sonuç Çıkmayacak"tır. Buradaki "ki" bağlacı bizi acımasızca bir belirsizliğin ortasına fırlatırken daha en başta bizi bir lanetle yaftalayacaktır. Edimlerimiz sonuçağına işaret eden bu yafta ironik

Kokoschka - İnsanın Trajedisi

bir şekilde daha en baştan bu kitabın tamamlanamayacağına da işaret ediyor gibidir.

Yaşayanı olmayan yaşantılar

Ulrich'in niteliksizliğinin böyle bir vazgeçiş imlemesi kadar Ulrich'in pozisyonunu belirlemesi açısından da büyük önemi vardır. Bu niteliksizlik Ulrich'i tam olarak orijine oturtur. Başkahramanın sıfır noktasındaki yerini tesilemiş olan Musil, artık konumu olmayan ama kendisi etrafındakilerin konumunu belirleyen bir yerden durum tespiti yapabilecektir. Bu anlamıyla **niteliksiz adam** bir tespitler yığıdır. Musil, işe modern bireyin durumunu apaçık gösteren bir olayla başlar. Bunu yaparken de yolu pozitivizme,

uzmanlaşmaya ve burjuvazinin durumuna uğrayacaktır. Kamyon çarpması sonucu yerde yatan bir adamı gören iki kişi 'nahış' hislerle olay yerine yaklaşır ve yaklaşarlardan erkek olanı "Burada kullanılan bu ağır kamyonların fren mesafesi çok uzun" açıklamasını yapınca yanındaki kadın rahatlar ve "sıcak bakışlarla teşekkür" eder. Sorumluluğun bireyden dışarıda bir yerde salınıp durması ve artık uzmanların alanında olması bir kenara, bundan daha korkuncu "sorumluluk insanda değil, bağlamlarda"dır ve "Artık adamsız niteliklerden, yaşayanı olmayan yaşantılardan oluşma bir dünya" çıkmıştır ortaya.

Yaşayanı olmayan yaşantılardan oluşan bu dünyada, 1913 yılında tasarlanmaya başlanan

NİTELİKSİZ ADAM

Robert Musil

Çeviri: Ahmet Cemal

Yapı Kredi Yayınları, 2012

ve 1918 yılında yapılması planlanan, Ulrich'in de düzenleme komitesinde bulunduğu 'Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Yılı' yine bir imkânsızlığa işaret etmektedir. Mevcut koşullarda bireyin edimlerinin anlamsızlaştığını iyice vurgulamak ister Musil ve bunu bir kara mizahla yapar. Çünkü 1918'e geldiğinde dünyada böyle bir imparatorluğun artık olmadığını hem yazar hem okuyucu bilmektedir. Modern bireyler olarak roman karakterlerinin aczi de bu bilmeme halinden gelir. Bu acziyetin başka bir yüzü de metnin diğer ana teması olan Moosbrugger olayında karşımıza çıkar. Bu sefer bilinmeyen, burjuva uygarlığının arkasında neyin yatıyordu. Cani bir kadın katili olan Moosbrugger, sezilen ama dile getirilmeyen bir arka planı ifade eder. Acımasızlık, barbarlık, hastalık... Bu noktada Musil hiç de iyimser değildir. "İnsanlık bir bütün olarak rüya görebilseydi eğer, ortaya zorunlu olarak Moosbrugger çıkardı" diyen Ulrich'in bir yandan Moosbrugger'in serbest kalmasına katkıda bulunması da hem bir ikiliği hem de iyimser olmayan bu hali ifade eder. İyimser olmayan bu hal bir diğer ana karakter olan Clarissé'de görülebilir. Kararsız bir burjuva olan Clarissé'nin tetricen deliliğe doğru gitmesi ve ruhunun çöküşü, kolaylıkla çökmekte olan yapıyla özdeşleştirilebilir.

Bütün bunlardan Musil'in iflah olmaz bir umutsuz olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Robert Musil bizlere çağımızın ortasına habis bir ur gibi saplanmış olan ne varsa onu oradan çıkarıp almayı vaat etmektedir. Bu vaat yalnızca teşhisin doğru yapılmasıyla mümkündür ve bu ancak Musil gibi soğukkanlı ve keskin bir zekânın yapabileceği türden bir iştir. Bu nedenle biz okurların sıfır noktasına çekilip bu urun temizlenmesi için yollar aramak adına **Niteliksiz Adam**'dan öğreneceği çok şey var.